

САМОРЕГУЛЯЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК УМОВА РЕЗУЛЬТАТИВНОГО ВИЗНАЧЕННЯ В МАЙБУТНІЙ СПЕЦІАЛЬНОСТІ СЕРЕД СТУДЕНТІВ ФІЛОЛОГІВ

На рівні поставленого в статті завдання автором наведено шляхи вирішення проблеми усвідомленого забезпечення організації майбутньої професійної діяльності студентів шляхом використання здібності до саморегуляції діяльності. У статті розглянуто результати тестових методик, які дають право вважати, що саморегуляція діяльності студента значно підвищить показники ефективності навчальної і майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: саморегуляція професійної діяльності, професійне самовизначення, професійна мета, майбутній фахівець-філолог.

Стрімкий розвиток політичної та економічної ситуації нашої країни і глобалізація процесів, які відбуваються у світовій спільноті, визначають зміни в навчанні іноземним мовам. Навчання іноземних мов за відсутності природного мовного середовища вимагає великих зусиль, як з боку викладача, так і з боку студента. Уміння говорити на іноземній мові дає відчуття свободи й незалежності. Зростає прагнення студентів до опанування нової мови, до вивчення нової культури, до саморозвитку та самоствердження як професіонала у сфері іншомовної комунікації. У цьому аспекті саме процес саморегуляції професійної діяльності може сприяти свідомому, цілеспрямованому і результативному здійсненню навчальних та професійно направлених дій, керуючись ціннісними мотивами, виробленням оптимального та гармонійного шляху діяльності. Слід відмітити, що процес саморегуляції діяльності має свою структуру: планування – визначення послідовності здійснення поставлених цілей; моделювання – урахування умов діяльності; програмування – визначення послідовності виконання дій; оцінка результатів – співвідношення результатів з критеріями певних дій; контроль за результатами та корекція дій на основі індивідуально прийнятих еталонів успішності [1]. Структура саморегуляції діяльності особистості повинна відображати її життєвий і професійний плани, адже за допомогою саморегуляції особистість може поставити перед собою чітко означену мету, спланувати хід дій щодо її досягнення, корегувати результат у відповідності до обставин, саме це ми і прагнули сформулювати та досягнути в нашому дослідженні.

Ряд учених займається проблемою структури, загальних закономірностей саморегуляції (О.О. Конопкін, В.І. Моросанова, О.К. Осницький, Г.С. Пригін, В.І. Степанський). Інші розвивають уявлення про структуру і механізми процесу саморегуляції (Н.Ф. Круглова, Ю.О. Міславський, В.І. Моросанова, О.К. Осницький). У нашому дослідженні ми звертались до теорії про функціональну структуру системи саморегуляції в довільній активності людини О.О. Конопкіна, концепції типології саморегуляції довільної діяльності людини Г.С. Пригіна; теорії про регуляторну функцію психіки К.О. Абульханової-Славської, А.В. Брушлинського, С.Л. Рубінштейна. Певну увагу приділено вивченню суб'єктної активності людини (К.О. Абульханова-Славська, А.В. Брушлинський, О.М. Леонтьєв, А.В. Петровський, С.Л. Рубінштейн). Будь-який вид активності неможливий без механізму регуляції. Розроблено наукові підходи й уявлення про регуляцію суб'єктної активності. Виявлено закономірності і механізми регулювання типів і видів активності (П.К. Анохін, М.О. Бернштейн, О.О. Конопкін, Б.Ф. Ломов, Д.О. Ошанін, В.Д. Шадріков).

Усвідомлена саморегуляція розуміється як "системно-організаційний процес внутрішньої психічної активності людини по ініціації, побудові, підтримці й управлінню різними видами та формами довільної активності, що безпосередньо реалізує досягнення цілей, які приймаються людиною" [3]. Саморегуляція цілеспрямованої активності є загальною і сутнісною функцією цілісного процесу діяльності, в процесах саморегуляції реалізується єдність психіки і процесу діяльності, можливостей, функцій, процесів, здібностей.

Ефективність професійного становлення студента ще в процесі навчання вимагає визначення методів поліпшення цього процесу, професійного самовизначення студента, виявлення найбільш розвинених якостей, що сприяють процесу особистісного становлення, їх аналізу і вимірюванню їх рівня. Указані завдання слід розглядати за допомогою виховання і розвитку саморегуляції професійної діяльності студента. Сучасна вища освіта ставить перед собою завдання формування гармонійно розвиненої особистості вихованця, що складає визначення диференційованого підходу до планування і організації як навчальної так і професійної направленої діяльності з боку розвитку особистості. У цьому контексті особливо актуальним є вивчення змін у плануванні професійних цілей і прагнення до досягнення бажаного, чітко визначеного результату через процес саморегуляції професійної діяльності.

Звернемося до сучасного становища молоді в суспільстві. Все більше часу студенти приділяють вивченню іноземної мови, адже з її допомогою вони не тільки підвищують рівень загальної і професійної культури, але й виховують у собі фактори комунікативної активності. У сучасних умовах вищої освіти іноземна мова відіграє виховну роль, а саме допомагає у вихованні комунікативно активної особистості, здатній упевнено вести міжкультурний діалог на іноземній мові, бути всебічно розвиненим, гідно представляти свою країну і мову в іншомовному середовищі та з повагою і набутими знаннями ставитись до культури інших країн. Студентам слід доступно доносити інформацію про майбутню професію філолога, про її важливість, допомагати їм формувати майбутні професійні цілі і самовизначатись. Тому ми звертаємося до виховання саморегуляції професійної діяльності студентів. У процесі саморегуляції діяльності формуються такі структурні компоненти, як ціннісні орієнтації, Я-концепція, самооцінка, рівень прагнення до досягнення мети, самоконтроль. К.О. Абульханова-Славська, досліджуючи стратегії життя особистості, визначає саморегуляцію як механізм, що забезпечує спрямовуючу і активізуючу позицію суб'єкта, оптимізує психічні можливості, компенсує недоліки, змінює індивідуальні стани у зв'язку з поставленими завданнями і подіями життєдіяльності. Учена відзначає одну з найважливіших характеристик саморегуляції – здатність суб'єкта співвідносити свої можливості та індивідуальні особливості з характером поставлених завдань [1].

Оскільки спільним завданням навчання у вищій школі є виховання особистості та професійна підготовка фахівців, ставлення студентів до своєї майбутньої професії можна розглядати як форму й міру прийняття кінцевої мети навчання, у визначенні якої і полягала мета нашого дослідження. У дослідженні брали участь студенти IV курсу спеціальності "Переклад" Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Луганськ (37 студентів: 28 дівчат, 9 хлопців). У дослідженні було поставлено питання визначення професійної мети, яка є для студентів майбутнім результатом, відображає представлення майбутньої професійної діяльності, для досягнення якої особистість планує щось зробити вже сьогодні, долучаючи до цього процесу здібності до саморегуляції.

Дано визначення поняття професійної мети як орієнтира, якого повинен дотримуватись студент. Відповідно, професійна мета повинна відповідати особистим інтересам, цінностям, установкам, уявленням, зіставляється з професійним розвитком здібностей для майбутньої роботи, бути послідовною, коректною, припускати критерії оцінки: з урахуванням своєї професійної мети молодий фахівець повинен реагувати на економічну, політичну, соціальну ситуацію, повинен враховувати безліч чинників, які можуть вплинути на успішність його майбутньої професійної діяльності.

Отже, спершу ми виявили рівень прагнення до досягнення поставленої мети. Під прагненням у досягненні розуміємо прагнення людини до покращання результатів своєї діяльності. Прагнення у досягненні може визначатись за допомогою саморегуляції діяльності при визначенні мети, порівнянні очікуваних результатів діяльності, самовизначенні по рішення поставленої задачі та її результату, почутті задоволеності та успіху. Було проведено тест, який складався із 22 питань, на які можливо два варіанти відповіді "так" або "ні", відповіді, які співпадали з ключовими (за кодом), підсумовувались (по 1 балу за кожну відповідь). Узагальнені результати показали загальний високий рівень прагнення до досягнення у студентській групі (в середньому у опитаних набрано 17 балів). Це дає нам змогу ще на початку дослідження вказати на загальний високий рівень прагнення, успіху та результативності у досягненні мети як у життєвій позиції так і у професійному становленні.

Можемо дати визначення опитаним, як упевненим у собі та своїх діях, наполегливим, відповідальним, таким, що проявляють наполегливість та чіткість дій на шляху до досягнення мети, отримують задоволення від вирішення поставлених задач та від процесу діяльності щодо досягнення мети, не відступають у ситуації конкуренції та показують високий рівень завзятості та твердості у діях при зіп'якненні з труднощами. Студентам з таким рівнем прагнення у досягненні легко вчитися, рівень академічної успішності високий, вони відповідальніші, виявляють цікавість і активність в громадській діяльності, практично всі студенти з високим рівнем прагнення у досягненні отримують стипендію.

Визначення рівня прагнення і подальша взаємодія прагнень впливають на визначення і досягнення цілей шляхом успішного результату і його задоволеності, на самоствердження і відчуття упевненості, на визначення потрібних для цього засобів з урахуванням особливостей навчання на спеціальності. Отже, виявлений високий рівень прагнення до досягнення мети, дає змогу з упевненістю говорити про чітко визначений та плавний процес особистості у визначенні майбутніх цілей. Слід відмітити, що рівень прагнення у досягненні масмо враховувати у вихованні саморегуляції діяльності в студентів – це впливатиме на визначення цілей і дій щодо їх досягнення.

Після цієї методики ми одразу провели опитування з визначення професійних цілей – попросили кожного студента виділити 7 цілей у професійному становленні (показано на діаграмі). Для визначення мети в майбутній професійній діяльності в студентів-філологів, ми звернулись до здібності до саморегуляції діяльності. Під час цього опитування студенти усвідомлювали себе як майбутніх фахівців, планували мету та чіткі дії для її досягнення за допомогою саморегуляції. Студенти визначали для себе 7 найбільш важливих цілей на шляху професійного становлення. Всі дані узагальновались і була складена наступна послідовність: найчастіше вказували на таке: 1) здобуття вищої освіти належного рівня, успішне закінчення вищої й отримання диплома; 2)

успішне працевлаштування за фахом з відповідною заробітною платою задля стабільного становища та для того, щоб мати змогу допомагати батькам; 3) поїхати за кордон для проходження мовної практики, або для продовження навчання; 4) робота в "задоволення", з умовами для творчого розвитку, у згуртованому і гарному колективі; 5) придбання власного житла, як складова професійної стабільності і незалежності, створення міцної родини; 6) бути в колі справжніх товаришів, продовжувати спілкування з одногрупниками, друзями; 7) більше читати, вести здоровий спосіб життя та скласти найближчу сім'ю.

Отримані відповіді узагальнено та показано на мал.1 (діаграма професійних цілей). Опитано 37 студентів (у діаграмі прийнято за 100%). Окремим питанням було, чи з задоволенням вам дається виконання означених дій, на що більшість респондентів відповіли позитивно, що, у свою чергу, дає нам змогу зробити висновок щодо задоволеності теперішньою життєвою позицією особистості.

Для уточнення результату провели тестову методику О.О. Карманова Ціль-Засіб-Результат (ЦЗР), в якій безпосередньо звертались до здібності та до саморегуляції особистості. Тестова методика містить 32 питання, на які респонденти мали відповісти позитивно або негативно, ставлячи "+" або "-" на листі відповіді поряд з номером питання. Не можна було пропускати більше ніж 5 тверджень. Потім підраховувались відповіді: за допомогою бланка-ключа відповіді з показниками за кожною шкалою підраховувались співпадання та неспівпадання за показниками відповідно до кожної шкали (шкала ціль, засіб, результат, неправда) та сумувались результати. За узагальненими результатами тестової методики ми визначили характеристику, яка є найбільш підходящою за результатами відповідей як особистісно, так і відповідає характеру групи.

Ціль: Оптимальний результат, - особистість ставить перед собою реальні цілі, налаштована на досягнення, мотиви цілеутворення і діяльності в цілому систематичні, послідовні. Практично все, що робить випробовуваний, він може пояснити з погляду доцільності. Не схильний до марного проведення часу. Рішучість пов'язана з легкістю визначення цілей;

Засіб: Оптимальний результат, - особистість достатньо вільна у виборі засобів, поведінка настільки спонтанна, наскільки цього вимагає ситуація. Достатній енергетичний потенціал. Збалансованість симпатки і парасимпатки. Неагресивний, але і не завжди з усім погоджується. Поведінка не спричиняється і не сповільнюється комплексами, недовірливістю, негативізмом;

Результат. Оптимальний результат, - як правило, випробовуваний досить тверезо оцінює результати своєї діяльності. Він не переоцінює, але і не недооцінює результат. В оцінках інших людей та подій досить неупереджений. Особистісний зріст нормально динамічний.

За отриманими результатами та за допомогою саморегуляції діяльності: визначення мети, дій і рівня прагнення до досягнення поставленої мети, ми можемо виявити і вивчити, з урахуванням коректування, динаміку змін прагненнево-мотиваційної сфери студентів у процесі навчання у ВНЗ. Можемо передбачити та в подальшому враховувати виниклі в навчальних і професійних ситуаціях потреби, що впливають на характеристики ефективності навчання майбутньої професійної діяльності студентів. Надалі стимулювати організацію ефективної діяльності.

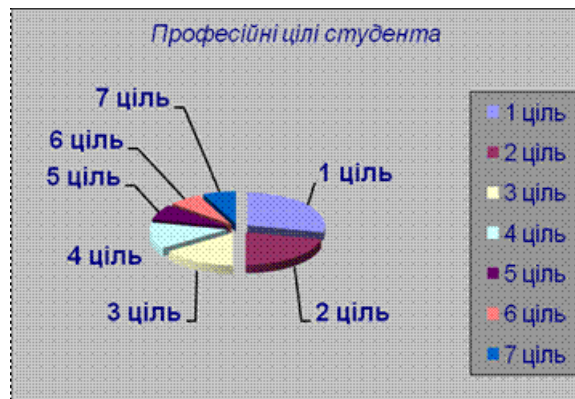

Рис. 1. Діаграма професійних цілей студентів

За допомогою долучення і використання здібності до саморегуляції діяльності в студентів ми зможемо упроваджувати і розвивати знання про сутність і структуру навчальної та майбутньої професійної діяльності студентів ВНЗ, засвоєння знань, умінь і навичок, що характеризують її ефективність, зміни в особистості студента з урахуванням його прагнень і здібностей, уявленнями про майбутню професійну діяльність. За допомогою виховання здібності до саморегуляції діяльності ми можемо визначити мету і шлях досягнення, виявити вміння і навички для її виконання, ефективність її виконання, коригуючи результати, визначити ставлення до майбутньої професії і навчання. При цьому враховується й педагогічна майстерність викладача, що допомагає виявити прагненнево сферу особистості студента. Використання саморегуляції професійної діяльності допоможе нам створити ситуації, в яких студент матиме змогу самовизначитись і зможе управляти подальшими діями, прагнути до кращого результату, пізнання нової інформації, до активності в навчальній, а потім і в професійній діяльності. За допомогою методик, указаних в статті ми можемо визначити рівень, цілеспрямованість і дії особистості студента в досягненні результату, та професійні цілі особистості. Це допоможе в стимулюванні навчальної діяльності студента, а в подальшому зможемо включити результати в практичні заняття, тестові методики.

Висновки. Саморегуляція професійної діяльності студентів допомогла не лише визначити цілі та процес їх досягнення, але й визначити характер майбутньої діяльності з урахуванням розвинених рис особистості, потреб, що призведе до очікуваного результату, більшого залучення до навчального процесу, формування позитивного ставлення до вивчення іноземної мови через задоволення потреб у досягненні, пізнанні, самореалізації. Здатність саморегуляції професійної діяльності дає нам змогу визначити майбутні результативні дії щодо професійного становлення студентів філологів, формує ціннісне ставлення до професії. Студенти відкривають для себе професійно значущі цінності, що активізує пізнавальний пошук професійно значущих знань, і сприяє розвитку професійної компетенції майбутнього фахівця. За допомогою звернення до здібності, до саморегуляції діяльності студент досягає як особистісного так і професійного зросту: усвідомлює та визначає професійні цілі, аналізує умови діяльності та послідовність виконання дій для досягнення цілі, контролює, оцінює та корегує дії відповідно до отриманих результатів, змінених умов та визначених цілей [2]. Набуття саме таких умінь допоможе сучасному студенту в суспільному та професійному самостановленні, складатиме основу життєвої і професійної успішності та здатності до постійного особистісного і професійного росту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни / К.А. Абульханова-Славская. – М., 1991.
2. Моросанова В.И. Опросник "Стиль саморегуляции поведения" (ССПМ): Руководство / В.И. Моросанова. – М.: Когито-Центр, 2004. – 44 с.
3. Конопкин О.А. Связь учебной успеваемости студентов с индивидуально-типологическими особенностями их саморегуляции / О.А. Конопкин, Г.С. Прыгин // Вопросы психологии. – 1984. – № 3. – С.42-52.

Подано до редакції 14.10.2010